

AZ UJJAEPITETT ERNST-MÜZEUMNAK

kétségkívül nagyjelentőségű eseménye az az arcképkiallítás, amely tükrözni kívánja a magyar arcképfestészet múltját és jelenét azzal a céllal, hogy tanulságos keresztmetszetet adjon ennek a korunkban hangsúlyozott jelentőségű műfajnak s feltárja művészeink előtt a portréfestészet lényegét és jövőbeli hivatását.

Mert mi is tulajdonképpen a portré? Nemcsak a típus és az egyén formai és színbeli megjelenítése, annak fotografikus ábrázolása, hanem egyszerűen az ember társadalmi valóságának tükrözése, eszmei tartalmának, akaratának, terveinek és elért eredményeinek kivetítése, mégpedig abban a környezetben, ahogyan a természettel, munkakörével kapcsolatban áll.

Ezt a kívánalmat, amint az érdekes tárlatot végigjárjuk, mindjárt az első teremben igen tanulságosan látjuk érvényesülni a példaadó mult haladó klasszikusainak képein. Vagyuk csak például *Munkácsynak* zseniális festőtársáról. Paál Lászlóról egyéni meglatással megalkotott arcmását. Szokatlan beállításával, szinte a néző felé háttal profiliba fordult fej áll előttünk. A gyenge testalkat, a vézna és petyhüdt nyak, mintha a hosszú nélkülözésekben a korai halál felé induló művész megsejtené végét akarná jellemezni. De mennyi erővel és mennyi finomsággal, mily kevés eszközzel. Gyengéd szeretettel simulnak a színek a vézna nyakra s a barbizoni bohém rosszul nyírt, kocós fejére, s mennyi lángoló tűz és hit ragyog a profilban alig látható szembogárban. Munkácsy itt tökéletes lélekrajzát adta az erdők nagy vizionárius mesterének és a társadalmon kívül élő askéta hitének. De vehetünk más példát is. A második teremben ott függ festőtársadalomunk nagy nesztörának, *Csók Istvánnak* feleségéről, a XX. század első évtizedében festett életnagyságú, teljes alakú portréja. Mennyi korát tükröző finomság, kifejezésbeli realizmus, anyagszerűség és kora társadalmának lelkiületét kifejező bravúr van ebben a portréban. Egy dekadens kor hanyatló kultúrcsömörének környezetében szü-

letett ez a realista képmás, amely a fiatal férj bőkezűségével öltözteti kora selymes, csipkés pompájába a női báj könnyed eleganciáját. Amikor Csók István a kor divatjának rekvizitumait bámulatos ízléssel és finomsággal hangolja össze, egy pillanatra sem feledkezik meg az anyagszerűség törvényeiről. Itt a taftelyem ropogó keménysége és a lepkefinom fátyolkesztyű selymes puhasága, a keményített csipkezsabó villogása vetekszik a kalapot díszítő struccotló puhaságával. Es az arcon nem a kor dekadens életuntága, hanem a szerelmes asszony ragyogó életkedve pompázik s az egész alak egy bizarr, könnyed lendülettel mozdul az élet eleven kiteljesülése felé. Ez a portré portréja a kornak, az egyének és Csók Istvánnak, a magyar dolgozók által szeretettel becsült mester egyik érdekes korszakának.

Nem csoda, hogy fiatal művészeink áhitattal állnak meg ez előtt a kép előtt. De éppen olyan tágrányított szemekkel, a magas művészet lenyűgöző erejétől meghatottan nézegetik *Pór Bertalan* régebbi oeuvrejének megkapó sorozatát, melyből most tűnik csak ki igazán, milyen mesteri portréfestő és jellemábrázoló *Pór Bertalan* s mennyi évtizedes műgyakorlat áll a remekbe sikerült Sztálin-portré mögött.

Budapestre vonatkozó ujság

Szerző: *Tükör*

Cím: **SÉTA AZ ARCKÉPKIÁLLÍTÁSON**

Forrás: *Műv. Szemle*

(Hely) (Idő) (Köt. v. füz.) (Oldal)

A SOK PÉLDAADO

klasszikus mester, mint *Szinyei, Ferenczy, Mednyánszky, Nagy Balogh János* képmásai mellett meg kell állnunk *Fényes Adolfnak* Kohner Adolfról, a bankárról, a kapitalistáról festett jellemrajza előtt. Mennyire benne van ebben a portréban a kor, a kizsákmányoló gőgje. A gesztus, az arckifejezés, a magatartás, a pénz, az üzlet mindenhatóságának pökhendi bizottságát vetíti elénk. A követésre méltó régi, nagy mesterek sorozatában csak egy hiányosságot érünk. *Rippl-Rónai József* emberábrázoló művészetét korántsem jellemzi és fejezi ki az a kezdő, fiataliságában öreganyjáról festett nagy vászon, mely egyébként is rossz világításban alig értékelhető ezen a tárlaton. *Rippl-Rónai* élete alkotó delén olyan jellemábrázoló képeket festett, mint a *Piacsek bácsi*, vagy szüleinek arcképe, hogy ne is említsük önarcképeinek gazdag sorozatát és azokat a selymes puha tónusú korát annyira jellemző, szellemes s olykor korbácsos szatírával mosolyba lágyított női portréit, melyek szinte mikszáthi derűvel mondtak kritikát a hanyatló kor **túlérlettségéről**.

Mindezt azért foglaltuk össze kissé hosszasan, a múlt mestereinek alkotásai előtt időzve, mert úgy érezzük, hogy

mindaz, amit fenn vázoltunk, nagy általánosságban hiányzik a mai kor arcképeinek megfestésére vállalkozó és most dolgozó művészeink munkásságában. Látunk ebben a mai részben két festett és két szoborportrét is népünk szeretett vezéréiről, *Rákosi Mátyás*ról. A festményeken sötét háttér előtt fróasztala előtt ül vagy áll a történelemformáló s korát megváltoztató, cselekvő ember. Felvetődik a kérdés, miért fróasztal előtt? Az ő életművének, portréjának élénkítésénél nem elégedhetünk meg egy többé-kevésbé megszokott pózban nyugalmasan ülő s a régi portré arcképek milliószor megfestett modorában készült képmással. Olyan embert szeretnénk látni, aki formálja a történelmet, s úgy, mint Sztálint a Kreml-tornya előtt, alakjának háttérében a történelmi múlt, előterében a születő, fejlődő jelen érzékeltetésével. Igen sokat fejez ki népünk szeretett vezérének egyéniségéből *Pátzay Pál* bronzba öntött *Rákosi Mátyás* képmása. Itt látunk valami elszánt akaratot, erőt, a mozgalmi ember tudatosságát a maradandó anyag vonásaiban. A művészi megoldás részletelében *Pátzay* túlszárnyalta önmagát; az anyag megmunkálása, a formák összehangolása, az arc-síkok puha összeegyeztetése mesterien hozzák bensőséges közelségbe *Rákosi Mátyás*t.

Osztálvozás: **708**

Hely: *Ernst Múzeum*

Idő: *1952*

Személy:

Helyszám:

Ami áll a *Rákosi*-portrékra, nagy általánosságban elmondható a sztahanovista elmunkások, mezőgazdasági dolgozók, művészek arcmásaira nézve is. Alig találunk egy-két portrét, amelyen a dolgozó ember munkakörében, az elért eredmények eszközeinek társaságában, arcán a munkaszeretet örömeivel jelennek meg előttünk. Sztahanovistáink főbbnyire kényelmesen ülnek, mint nyugalomba vonult díszpolgá-

rok, egyik bágyadt fáradtsággal, másik tengernagyi öntudattal, szinte kivétel nélkül egy semleges, szürke háttér előtt, semmit sem mondva arról az eremitényes, küzdelmes munkáról, amely kiemelte és az éltre állította őket a dolgozók társadalmában. Több kapcsolatot szeretnénk látni ezeken a portréábrázolásokon az élettel, a természettel, a társadalommal. Ilyen irányban is történeket elvéve kísérletek és megoldások. *Szabó Vladimir* nap-sütött tájban, az élet közvetlenségével elhelyezett szesz-einöke valamit már mond a mai dolgozó ember magatartásáról, életörömről. Még kifejezőbb *Paál Albert* eszteregályos arcképe. Itt a munka szeretete, derűje mosolyog a gép fölé hajló dolgozó ember arcán; itt érezzük, hogy miért érdemelt kitüntetést és arcképet az ábrázolt ember.

Bencze László gépek között ábrázolja *Zsigmond Lászlóné* köszörűsnőt. A lényeg keresése és a részletek gazdagsága *Benczenél* invenciozusan egyensúlyozódik. *Festőien* ábrázolja a gépeket, s különösen finom gondolat, hogy szimbolumképpen piros rózsaszál nylik a szerszámok erdejében. Egy szál virág, a dolgozó nő kapcsolata a természettel, egy szál virág, mely a munka örömeit jelképezi. *Bencze* önportréjában és fiatal leányról festett képmásában a gondosan átértelt részletek szépségei tűnnek fel, a felületek gazdag, érzéssel teli visszasaadása azt mutatja, hogy *Bencze* a részleteket sohasem tekinti külső, stilisztikai feladatnak.

HALADAST ÉS EREDMÉNYT

Ért el az új képmás megalkotása terén, a puritán komolyságú *Mihályz Pál*, a festőiséget merőkékel alkalmazó *Isván Szilárd*, *Rákosi Zoltán* kitűnő *Domanovszky* portréjával, *Vas Elemér* igen karakteres *Illyés Gyula* képmásával. Vannak aztán a jövő fejlődése szempontjából némi aggodalmat keltő képmások. Így a hullámzó színpadi kárpit elé állított vívóbajnok kifejezéstelen alakja, túlméretezettsége, ami szerzőjének *Durai Tibornak* izlésbeli bizonytalanságáról árulkodik. *Gáspárné Feleki Anni* önportréjában gondosan válogatja össze színeit, de másik képén lombikokkal és laboratóriumi műszerekkel teltített vitrin elé állítja a *Kossuth-*

díjas pedagógusnőt, akinek túlméretezett alakja, arckifejezésének egyetlen pillanatban megragadott esetlegessége, korántsem jellemző egyéniségére. He-lyes, ha az embert megszokott környezetében ábrázoljuk, de ne tegyük azt színpadi díszlet-zéssel, hogy kihívóan ordítson a háttér, mint a vásári kikiáltó: »íme itt látható a kémia *Kossuth-díjas* tanára«. Az ikonográfiát csak mértékkel ajánlatos alkalmazni. Egyszerű és közvetlen emberi portréit ad *Breznai József* festménye *Kapus Gyula* kiváló gyermekorvosról, aki annyi gyermek életét mentette meg s a lelkiismeretességgel és nagy tudással párosult tehetség tükröződik is, a szerény, derűs, fehérköpenyes alakon.

A gazdag és jól rendezett grafikai anyagot áttekintve, sok finomságot, precíz munkát találunk, tökéletes miniatűröket, bravúros technikai megoldásokat, erőteljes reális arc-mást és sok olyat is, ahol mindent elnyel a technika. Itt utalhatunk *Grandtner Jenő* szobrász boszorkányos rajztudással, keményen kidomborított két portréjára, amelyekről a tökéletes forma és anyagábrázolás ellenére sem mondhatjuk el, hogy ez volna a szocialista realizmus. A szocialista realizmus több annál, mint az anyag pontos visszaadása. Azáltal, hogy a realitás itt szobrászi keménységgel fel van fokozva, maga az alkotás halottnak hat. Ez a túlzott technikai tökéletesség érezhető egyébként *Grandtner Jenő Tolnay Klári* portréjában is. *Tóth B. László, Szlovák György, Kavetzký Zoltán, Elekffy Jenő, Dióssy Antal, Istokovics Kálmán, Varsányi Pál* igen komoly és értékes munkákkal szerepelnek s a kiállítás két különösen sikerült önportréja Pór Bertalan és Czumpf Imre kezétől származik.

A SZOBROK SORABAN

elsősorban *Kisfaludy Stróbl Zsigmond* portrészorozatát kell kiemelnünk. Ezekben is megmutatja a nagyméretű emlékművek mestere, hogy mennyire ura az anyagnak és mennyi jellemábrázolást, formaszépséget tud kicsiholni a kőből és agyagból, mint például a *Bernard Shaw*-portrén, amely világviszonylatban is remekmű. De nem kevesebb szeretettel és emberismerettel formálta meg művész társainak, *Herman Lipótnak, Pásztor Jánosnak* és *Iványi Grünwald Bélának* itt látható képmásait.

Van a kiállításon két *Kodály*-portrészobor. Az egyik — *Palotai Gyula* lírai alkotása —, a másik *Kühner Ilse* munkája, mely borús és elmélyedő. De ebben mégis inkább érezzük *Kodály* művészi egyéniségének hatalmas dinamikáját.

(A két *Kodály*-portréval kapcsolatban felvetődik az alkotó

és reprezentáló művészek megjelenítésének jövőbeli feladata. Sok kísérletet látunk ezirányban is ezen a tárlaton, de sajnos, legtöbbször a sikeres primadonnát, a bravúros virtuózt láttatják művészeink képeiken és szobraikon. Zathureczky Ede hegedűművész *Moringi Ödön* beállításában semmiképpen sem fejezi ki az elmélyedő, komoly alkotó embert. Ez nem az ihlet, hanem a színpadi kiállítás pillanata. Pedig a művészen az alkotás folyamata az, amü érték és nem a bemutató hivalkodás.)

Kunvári Lilla mindhárom portréja bensőséges lélekrajzával, mélyható ábrázolásával tűnik ki. Tiszta körvonalak, az anyagban való gondolkodás, meggyőzően ábrázolt karakter és érzelmi gazdagság jellemzi kitarító munkájának eredményeit. *Ferenczy Béni, Istók János, Szandai Sándor, Megyery Barna, Rákos Éva, Vigh Tamás* portréművészetünket egy-egy jó munkával gazdagították s különösen figyelemre méltó *Sz. Vessel Ilona* utcajelzőnek készült, vörösréz domborítású Erkel Ferenc-portréja.

Ezen a tárlaton kerültek bemutatásra a Városligetbe tervezett Művészeti szobrai közül a klasszikus nagyok márvány büszteinek modelljei. Itt valószínűleg az az alapvető tévedés, hogy megadott, egységes méretezésre kényszerültek a szobrászok felnagyítani az egyes költők és művészek arc-másait. Van közöttük ihletett, jó munka, de az egységes méret valamennyit üti. Igen karakteres *Baksa Sós* műve *Mikszáth*-ról. *Boldogfal Farkas* ál-szemmelűlt tekintetű Erkele s itt lájuk a többi között *Munkácsy* sablonos, borzas fejét és még több lényképekről ismert nagyság gipszbe áttett képmását. Nem lett volna helyesebb, ha a művészek maguk formálták volna meg mondanivalójuk arányait és méreteit? Gondoljunk csak a párizsi Luxembourg-kert művész-sétányára, ahol nagyon szépen megférnek egymás mellett a francia Panthéonból robusztus fejek és ülő alakok. A költő és művész emlékeit nem illik a természetből kitépve sablonra, futószalagon gyártani.

A SZOCIALISTA-REALISTA ARCKÉP-MŰFAJ

megalkotása nem mindennapi s nem könnyű feladat. Ennek a problémának megoldását segíti elő ez az igen változatos kiállítás azáltal, hogy utal a haladó hagyományokra, hogy művészeink láthatják, tanulmányozhatják egymás munkásságát s a tapasztaltak alapján kiállítsák azt a korszerű képmást mely valóban hű tükrre lesz a ma dolgozó emberének.

Dutka Mária